

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭКОЛОГИЯ, ГЕОЛОГИЯ ЖӘНЕ ТАБИҒИ РЕСУРСТАР
МИНИСТРЛІГІ**

«Қазгидромет» РМК

**Тау өзендері бойынша гидрометеорологиялық ақпараттар №60
(Жаңбыр генезисті сел қауіптілігінің күнделікті бюллетені)**

«29» шілдеге 2022 ж.

(бюллетеннің әрекет ету аралығы «28» шілде күні 21 сағаттан «29» шілде күні 21 сағ. дейін 2022 ж.)

құрастырылған уақыты: 28.07.2022 ж.

Мекен жайы : Нұр-Сұлтан қ., Мәңгілік ел, 11/1
Алматы қ., Абай көшесі, 32

Кезекші синоптик:	Сайлыбаева Л.	тел.: 8(7172) 79-83-75	e-mail: ukpp@meteo.kz
Кезекші инженер-гидролог:	Молдағалиева А.	тел.: 8(7172) 79-83-94	e-mail: moldagalieva_a@meteo.kz
СҮЗСББ басшысы:	Яфязова Р.	тел.: 8(727) 267-64-87	e-mail: seli@meteo.kz

**2022 жылғы «29» шілдеге
ҚР таулы аудандары бойынша ауа-райы болжамы**

Іле Алатау	Кей уақытта жаңбыр (2-8 мм), найзағай. Оңтүстік-батыс желі 9-14, найзағай кезінде екпіні 15-20 м/с. 2000 м: Ауа температурасы түнде 12-17, күндіз 20-25 градус жылы. 3000 м: Ауа температурасы түнде 6-11, күндіз 12-17 градус жылы.
Күнгей Алатау	Кей уақытта жаңбыр (5-14 мм), найзағай. Оңтүстік-батыс желі 9-14, найзағай кезінде екпіні 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 12-17, күндіз 20-25 градус жылы.
Теріскей Алатау	Кей уақытта жаңбыр (6-12 мм), найзағай. Оңтүстік-батыс желі 9-14, найзағай кезінде екпіні 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 10-15, күндіз 23-28 градус жылы.
Жетісу Алатау	Кей жерлерде өткінші жаңбыр (1-5 мм), найзағай. Батыстан жел соғады, күші 9-14, найзағай кезінде екпіні 15-20 м/с. 2000 м: Ауа температурасы түнде 8-13, күндіз 16-21 градус жылы. 3000 м: Ауа температурасы түнде 4-9, күндіз 14-19 градус жылы.
Қырғыз Алатау	Кей жерлерде өткінші жаңбыр (1-3 мм), найзағай болады. Солтүстік-батыстан жел соғады, күші 9-14, кей жерлерде 15-20 м/с күтіледі. Ауа температурасы түнде 13-18, күндіз 25-30 градус жылы болады.
Талас Алатау (Жамбыл облысы)	Кей жерлерде өткінші жаңбыр (1-3 мм), найзағай болады. Солтүстік-батыстан жел соғады, күші 9-14, кей жерлерде 15-20 м/с күтіледі. Ауа температурасы түнде 13-18, күндіз 25-30 градус жылы болады.
Талас Алатау (Түркістан облысы)	Күндіз өткінші жаңбыр (1-6 мм), найзағай. Солтүстік-батыстан жел соғады, күші 8-13 м/с. Ауа температурасы түнде 10-15, күндіз 23-28 градус жылы.
Өгем жотасы	Күндіз өткінші жаңбыр (1-6 мм), найзағай. Солтүстік-батыстан жел соғады, күші 8-13 м/с. Ауа температурасы түнде 15-20, күндіз 26-31 градус жылы.
Маңғыстау таулары	Кей жерлерде жаңбыр (1-5 мм), найзағай. Жел солтүстік-батыстан, күші 9-14, күндіз кей жерлерде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 18-23, күндіз 27-32 жылы.
Сауыр	Күндіз кей жерлерде жаңбыр (1-3 мм), найзағай. Жел солтүстік-батыстан, батыстан 9-14, күндіз кей жерлерде 15-18 м/с. Ауа температурасы түнде 12-17, күндіз 25-30 жылы.
Тарбағатай	Күндіз кей жерлерде жаңбыр (1-5 мм), найзағай. Жел солтүстік-батыстан, батыстан 9-14, кей жерлерде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 12-17, кей жерлерде 20, күндіз 28-33 жылы.
Қазақстандық Алтай	Күндіз кей жерлерде жаңбыр (1-5 мм), найзағай. Жел солтүстік-батыстан 9-14, кей жерлерде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 12-17, кей жерлерде 20, күндіз 28-33, кей жерлерде 25 жылы.

2022 жылғы 28 шілдедегі жағдай бойынша Іле Алатауының таулы өзендеріне шолу

Өткен тәулікте Іле Алатауының таулы өзендерінде су деңгейінің шамалы ауытқуы байқалды. Бір тәулік ішінде кейбір өзендерде су деңгейінің көтерілуі байқалды: Кіші Алматы өзені – Мыңжылқы және Тұйықсу ГБ-де, Құмбел өзенінің сағасында орналасқан ГБ-де, Талғар өзені – Талғар ГБ-де 1 см-ге; Есік өзені – Есік ГБ-де 2 см-ге. Үлкен Алматы көлі – Көлдің солтүстік жағалауындағы ГБ-інде су деңгейі 26 см-ге көтерілді. Таулардағы температуралық фон 13°C-дан 25°C-ға дейінгі жылу диапазонында сақталады. Нөлдік изотерма теңіз деңгейінен 4609 м биіктікте орналасқан.

Білімқұмарлар үшін селдер туралы мәліметтер

Сел-су мен қатты компонент қоспасының ағыны, оның шығыны өзінің потенциалдық энергиясы есебінен қозғалатын қатты компоненттен туындайды. Сель-көп факторлы құбылыс. Табиғи селдердің пайда болуын және олардың сипаттамаларын анықтайтын факторлар гидрометеорологиялық, геологиялық, геоморфологиялық және басқалар болып табылады. Үш аймақты ажыратады: селдің пайда болуы, дамуы және жойылуы.

Селдің даму аймағы

Селдің пайда болуы үлкен еңістігі бар шұңқырлар мен ойыстарда жүреді. Селдің дамуы шамалы еңістігі бар салыстырмалы түрде кең өзен аңғарында жалғасады. Сел шығынына, тығыздығына, тұтқырлығына және сел массасының

Өзен аңғарында сел массасының жартылай (ішінара) тоқтауы.

Сел шығынының аз болуына байланысты шөгуі

ың иілгіштігіне байланысты, онда үлкен бөлшектердің болуы, кейде өлшемі 10 м немесе одан да көп, сел ағыны өзінің сипаттамаларын арттыруы немесе нашарлатуы мүмкін. Егер аңғар кең, еңістігі үлкен емес болса (3-5 градус), тастар мен тас үйіндісінің өлшемі ағынның тереңдігінен асып кетсе (нәтижесінде оларға Архимед күшінің әсері азаяды), өзен аңғарында сел массасының жартылай (ішінара) шөгуі орын алады. Олай болмаған жағдайда, сел таулардан шыққанға дейін қозғалады және шығару конусында шөгеді. Селдің шөгуі (аздаған шығын мен көлемде) селдің пайда болу ошағына жақын жерде де болуы мүмкін. Селдердің пайда болуы мен дамуы, олардың аялдауы сұрақтарын Қазақ ғылыми-зерттеу гидрометеорологиялық институтының ғылыми қызметкерлерімен Шамалған өзенінің жоғарғы ағысындағы табиғи жағдайларда селдерді жасанды жолмен қайта жаңғырту бойынша эксперименттер жүргізу кезінде зерттеді. Осы эксперименттер туралы "сел ағыны туралы сөз" фильмі түсірілді, оны сілтеме арқылы өтіп көруге болады <https://www.youtube.com/watch?v=r1YNHqqGjPo>.

**Іле Алатауының таулы өзендерінің режимі туралы мәліметтер
2022 ж. "28" шілдеге**

№	Өзен	Пункт	Биіктік, м	Ауа температурасы, °С			Жауын-шашын, мм		Су деңгейі, см		Су өтімі, м ³ /с			Тәуліктегі су деңгейінің өзгерісі (8 сағ.), см	Лай- лылық
				Макс. 27.07	Мин. 28.07	08 сағ. 28.07	Күн. 27.07	Түн. 28.07	Орт. 27.07	08 сағ. 28.07	Орт. 27.07	Макс. 27.07	08 сағ. 28.07		
1	К. Алматы	Мыңжылқы М	3017	18.9	11.8								*	*	
2	К. Алматы	Мыңжылқы ГБ	3017			13.0			272	271	2.05	2.43	1.84	+1	*
3	К. Алматы	Тұйықсу а. ГБ	2466			15.0			624	624	2.87	2.99	2.99	+1	*
4	К. Алматы	Шымбұлақ М	2200	27.9	17.5									*	*
5	К. Алматы	Сарысай ГБ	1928			21.0			281	279	3.82	4.16	3.47	0	*
6	К. Алматы	Медеу ГБ	1700			22.0			117	113				0	*
7	Батарейка	Просвещенец ГБ	1569			22.0			47	47	0.08	0.08	0.08	0	*
8	К. Алматы	Алматы қ. ГБ	1179			19.0			191	190	1.87	2.00	1.75	0	*
9	Бұтақ	Бұтақ ГБ	1475			21.0			245	245				0	*
10	Ү. Алматы	көл. 1.1 км жоғарыдағы ГБ	2654			10.0			326	322	5.71	7.10	4.32	0	*
11	Ү. Алматы	Проходной ө. 2 км жоғарыдағы ГБ	1471			20.0			279	279				0	*
12	Құмбел	Устье ГБ	2150			20.0			74	74				+1	*
13	Проходная	Устье ГБ	1422			21.0			287	285	2.47	2.65	2.28	0	*
14	Терісбұтақ	Устье ГБ	1362			21.0			217	216	0.91	0.92	0.89	0	*
15	Қаскелең	Қаскелең ГБ	1133			25.0			294	292	7.24	7.34	6.94	-1	*
16	Түрген	Таутүрген ГБ	1054			24.0			120	120	1.30	1.26	1.26	0	*
17	Есік	Есік қ. ГБ	1279			24.0			224	225				+2	*
18	Талғар	Талғар ГБ	1199			24.0			326	324				+1	*
19	Үлкен Алматы көлі	Көлдің солтүстік жағалауында ГБ	2500	24.5	15.0				563	582				+26	*

Ескертпе:

* - деректер жоқ

Қазақстан аумағы бойынша жаңбыр генезисті сел қауіптілігі туралы Кеңес беру
«29» шілдеге 2022 ж.

Облыстар	Сел қауіпті аудандар	Гидрометеорологиялық жағдай
Алматы	Іле Алатауы	Маусымдық қар сызығы климаттық қар сызығына жақын. Мұздықтарда қар жамылғысының еруі жалғасуда. Орта және биік таулы аймақтарында ауа температурасының жоғары болуына байланысты топырақтың ылғалдануы бұрынғыдай азаюда. Кей уақытта жаңбыр (2-8 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Күнгей Алатауы	Мұздықтарда қар жамылғысының еруі жалғасуда. Кей уақытта жаңбыр (5-14 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Теріскей Алатау	Мұздықтарда қар жамылғысының еруі жалғасуда. Кей уақытта жаңбыр (6-12 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
Жетісу	Жетісу Алатауы	Мұздықтарда қар жамылғысының еруі жалғасуда. Кей жерлерде өткінші жаңбыр (1-5 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
Жамбыл	Қырғыз Алатауы	Мұздықтарда қар жамылғысының еруі жалғасуда. Кей жерлерде өткінші жаңбыр (1-3 мм), найзағай күтіледі. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Талас Алатауы	
Түркістан	Талас Алатауы	Күндіз өткінші жаңбыр (1-6 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Өгем жотасы	
Маңғыстау	Маңғыстау таулары	Кей жерлерде жаңбыр (1-5 мм), найзағай күтіледі. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
Абай	Тарбағатай	Күндіз кей жерлерде жаңбыр (1-5 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.

Шығыс Қазақстан	Сауыр	Мұздықтарда қар жамылғысының еруі жалғасуда. Күндіз кей жерлерде жаңбыр (1-3 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Қазақстандық Алтай	Мұздықтарда қар жамылғысының еруі жалғасуда. Күндіз кей жерлерде жаңбыр (1-5 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.